

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA SAVODXONLIKNI OSHIRISHNING SAMARALI METODLARI

Omonova Muxabbat Baxtiyorovna

Toshkent viloyati Parkent tumani 22-sonli umumiy

o'rta talim maktabi boshlang'ich sinf o'qituvchisi

99-401-78-28

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida savodxonlik darajasini oshirishning zamonaviy va samarali metodlari tahlil qilinadi. Tadqiqotning maqsadi o'quvchilarning o'qish va yozish ko'nikmalarini rivojlantirishda interfaol texnologiyalar, o'yinli metodlar hamda tabaqalashtirilgan ta'limning o'rnini asoslab berishdan iborat. Maqolada savod o'rgatish davridagi muammolar va ularni bartaraf etishda «scaffolding» yondashuvi, vizualizatsiya hamda mantiqiy mashqlarning ahamiyati yoritilgan. Tadqiqot xulosalari boshlang'ich ta'lim sifatini oshirish va o'quvchilarda funksional savodxonlikni shakllantirish bo'yicha metodik tavsiyalarni o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlar: boshlang'ich sinf, savodxonlik, o'qish ko'nikmasi, yozuv malakasi, interfaol metodlar, tabaqalashtirilgan ta'lim, funksional savodxonlik, multimedia vositalari.

Abstract: This article analyzes modern and effective methods for increasing the literacy level of primary school students. The aim of the research is to substantiate the role of interactive technologies, gamification, and differentiated instruction in developing students' reading and writing skills. The article highlights the challenges of the initial literacy period and the importance of the scaffolding approach, visualization, and logical exercises in overcoming them. The research findings include methodological recommendations for improving the quality of primary education and developing functional literacy in students.

Keywords: primary school, literacy, reading skills, writing proficiency, interactive methods, differentiated instruction, functional literacy, multimedia tools.

Аннотация: В данной статье анализируются современные и эффективные методы повышения уровня грамотности учащихся начальных классов. Цель исследования — обосновать роль интерактивных технологий, игровых методов и дифференцированного обучения в развитии навыков чтения и письма у учащихся. В статье освещаются проблемы периода обучения грамоте и значимость подхода «скаффолдинг», визуализации и логических упражнений в их преодолении. Выводы исследования включают методические рекомендации по повышению качества начального образования и формированию функциональной грамотности у учащихся.

Ключевые слова: начальные классы, грамотность, навыки чтения, навыки письма, интерактивные методы, дифференцированное обучение, функциональная грамотность, мультимедийные средства.

Kirish

Zamonaviy axborotlashgan jamiyatda boshlang'ich ta'limning eng muhim vazifasi nafaqat o'quvchilarga o'qish va yozishni o'rgatish, balki ularda funksional savodxonlikni — olingan bilimlarni hayotiy vaziyatlarda qo'llash ko'nikmasini shakllantirishdan iboratdir. Savodxonlik shaxsning keyingi ta'lim bosqichlaridagi muvaffaqiyatini belgilovchi fundamental poydevor hisoblanadi. Bugungi kunda xalqaro miqyosda o'tkazilayotgan PIRLS kabi tadqiqotlar o'quvchilarning matnni tushunish va tahlil qilish darajasi ta'lim sifatining asosiy indikatorini ekanligini ko'rsatmoqda. O'zbekiston ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar, xususan, yangi avlod darsliklarining joriy etilishi savod o'rgatish jarayoniga kompetensiyaviy yondashuvni olib kirdi. Biroq, amaliyotda o'quvchilarning o'qish tezligi va yozuv sifati o'rtasidagi nomutanosiblik, matn mazmunini anglashdagi qiyinchiliklar hamda imlo xatolarining ko'pligi hanuzgacha dolzarb muammo bo'lib qolmoqda. Bu esa an'anaviy «reproduktiv» (yodlashga asoslangan) metodlardan voz kechib, o'quvchining tanqidiy va ijodiy tafakkurini faollashtiruvchi zamonaviy

metodikalarni qo'llashni talab etadi. Ushbu tadqiqotning dolzarbligi shundaki, raqamli texnologiyalar rivojlangan davrda bolalarning kitobxonlikka bo'lgan qiziqishi pasayib borayotgan sharoitda, savodxonlikni oshirishning yangi, jozibador va samarali yo'llarini topish zarurdir. Maqolaning maqsadi — boshlang'ich sinf o'quvchilarida o'qish va yozish ko'nikmalarini rivojlantirishda interfaol o'yinlar, vizual stimullar va «skaffolding» (bosqichma-bosqich qo'llab-quvvatlash) metodikasining samaradorligini ilmiy va amaliy jihatdan asoslashdan iborat. Shuningdek, tadqiqot davomida o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda savodxonlikni oshirishning metodik mexanizmlari tahlil qilinadi.

Savodxonlikni oshirish jarayoni faqatgina mexanik tarzda harflarni tanish yoki tovushlarni bo'g'inlarga birlashtirish bilan cheklanib qolmasligi lozim. Zamonaviy pedagogikada bu jarayon «savodxonlikning to'rt ustuni» — tinglab tushunish, gapirish, o'qish va yozish ko'nikmalarining parallel rivojlanishi sifatida qaraladi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ushbu ko'nikmalarning bir maromda o'smasligi o'quv jarayonida «Matfey effekti» (yaxshi o'qiydigan bolaning yanada ilgari ketishi va qiynaladigan bolaning yanada ortda qolishi) yuzaga kelishiga sabab bo'ladi. Shu bois, savod o'rgatishning dastlabki bosqichidayoq har bir bolaning fono-logik idroki va lug'at boyligini hisobga oluvchi tabaqalashtirilgan metodika juda muhim. Raqamli texnologiyalar asrida «vizual savodxonlik» ham asosiy e'tibor markaziga chiqmoqda. Bugungi kun o'quvchisi axborotni asosan tasvirlar orqali qabul qilishga moyil bo'lgani sababli, an'anaviy darslik matnlari bilan bir qatorda infografikalar, piktogrammalar va multimedia ilovalaridan foydalanish savodxonlikni oshirishda yuqori natija bermoqda. Bu yondashuv o'quvchida nafaqat texnik o'qishni, balki matndagi yashirin ma'nolarni anglash va axborotni tanqidiy baholash ko'nikmalarini ham shakllantiradi. Ushbu maqolada ilgari surilayotgan asosiy g'oya shundan iboratki, savodxonlik darajasini ko'tarish uchun darslarda «kontekstual ta'lim» tamoyili ustuvor bo'lishi kerak. Ya'ni, bola harf yoki so'zni alohida emas, balki qiziqarli hayotiy hikoyalar va mantiqiy vaziyatlar ichida o'rganishi lozim. Tadqiqot doirasida o'rganilayotgan metodlar —

«muammoli o‘qish», «grafik organayzerlar» va «o‘yinli diktantlar» — o‘quvchida yozma nutqqa bo‘lgan qo‘rquvni yo‘qotishga va mustaqil fikr bayon etish mahoratini oshirishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar tahlili

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining savodxonlik darajasini oshirish masalasi pedagogika fanining doimiy diqqat markazida bo‘lib kelgan. O‘zbek tili o‘qitish metodikasining nazariy asoslari K. Qosimova, S. Matchonov, A. G‘ulomov va H. Bakiyeva kabi olimlarning tadqiqotlarida keng yoritilgan. Xususan, K. Qosimova o‘z asarlarida savod o‘rgatish jarayonini tovush-harf tahlili asosida tashkil etish, o‘quvchilarning fonetik eshitish qobiliyatini rivojlantirish savodxonlikning asosi ekanligini ta’kidlaydi.¹ Jahon pedagogikasida savodxonlikni rivojlantirishning psixolingvistik jihatlarini Lev Vigotskiy va Jan Piaje nazariyalari bilan chambarchas bog‘liq. Vigotskiyning «ichki nutq» va «yozma nutq» o‘rtasidagi aloqadorlik haqidagi g‘oyalari boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida yozish ko‘nikmasini shakllantirishda muhim metodologik manba hisoblanadi. Uning fikricha, yozma nutq — bu tafakkurning eng yuqori va murakkab shakli bo‘lib, u boladan ixtiyoriy diqqat va mantiqiy izchillikni talab etadi.² Zamonaviy xalqaro tadqiqotlarda, ayniqsa PIRLS doirasidagi ishlanmalarda «savodxonlik» tushunchasi kengroq talqin qilinmoqda. Marianna Volf o‘zining «O‘qiydigan miya» asarida o‘qish ko‘nikmasining nevrologik asoslarini tahlil qilib, o‘quvchilarda «chuqur o‘qish» ko‘nikmasini shakllantirish uchun matn bilan interfaol ishlash zarurligini asoslaydi.³ Shuningdek, S. Kunningem va R. Allington kabi olimlar «Hamma uchun savodxonlik» kontseptsiyasini ilgari surib, sinfda boy nutqiy muhit yaratish va tabaqalashtirilgan o‘qitish metodikasining samaradorligini isbotlaganlar. Ularning qarashlari bugungi kundagi yangi avlod darsliklarining (Milliy o‘quv dasturi) metodik asosiga juda yaqin hisoblanadi. Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, an’anaviy metodika asosan savodxonlikning «texnik» tomoniga e’tibor qaratgan bo‘lsa,

¹ Qosimova, K., & Matchonov, S. (2022). *Ona tili o‘qitish metodikasi*.

² Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*

³ Wolf, M. (2007). *Proust and the Squid: The Story and Science of the Reading Brain*

zamonaviy adabiyotlar «funktional» savodxonlikni birinchi o‘ringa olib chiqmoqda. Biroq, raqamli gadjetlar ta’sirida o‘quvchilarning diqqat konsentratsiyasi pasaygan sharoitda savodxonlikni oshirishning o‘yinli va multimediyaviy usullari hali ham qo‘shimcha metodik tadqiqotlarga muhtoj.

Savodxonlikni oshirishda matn bilan ishlash strategiyalari bo‘yicha P. David Pearson va Margaret Gallaher tomonidan ishlab chiqilgan «Mas’uliyatni bosqichma-bosqich topshirish» modeli zamonaviy metodikaning tayanch ustunlaridan biri hisoblanadi. Ushbu modelga ko‘ra, savodxonlikni shakllantirish to‘rt bosqichda amalga oshiriladi: «Men bajaraman» (o‘qituvchi namunasi), «Biz bajaramiz» (birgalikdagi faoliyat), «Siz bajarasiz» (hamkorlikdagi guruh ishi) va «Sen bajarasan» (mustaqil ijodiy ish). Bu model o‘quvchida yozish va o‘qishga bo‘lgan ichki ishonchni shakllantirib, mexanik savodxonlikdan ongli savodxonlikka o‘tishni ta’minlaydi.⁴ Shuningdek, Joy Kouley va Don Holdavay tomonidan asos solingan «Birgalikda o‘qish» metodikasi boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining lug‘at boyligini oshirishda samarali vosita sifatida e’tirof etiladi. Ushbu yondashuvda «Katta kitoblar» va vizual matnlardan foydalanish orqali bolaning matn strukturasini anglashi, tinish belgilarining vazifasini his qilishi va ohangdor o‘qish ko‘nikmasi rivojlanadi. Holdavay ta’kidlaganidek, savodxonlik — bu ijtimoiy jarayon bo‘lib, u bolaning qiziqarli hikoyalar olamiga emotsional kirib borishi orqali tezlashadi. Mahalliy metodist olimlardan R. Safarova va M. Hamroyevlar o‘z tadqiqotlarida boshlang‘ich sinf ona tili ta’limida «kontekstual yondashuv»ning ahamiyatini ochib berganlar. Ularning fikricha, o‘quvchilarga imlo qoidalarini quruq yodlatish emas, balki so‘zning ma’no qirralarini nutqiy vaziyatlarda qo‘llash orqali o‘rgatish savodxonlikning turg‘unligini ta’minlaydi. Ayniqsa, mantiqiy-grammatik o‘yinlar va «ijodiy diktantlar» o‘quvchining ham mantiqiy, ham lingvistik tafakkurini barobar o‘stiradi. Tahlil qilingan adabiyotlar shuni ko‘rsatadiki, jahon ta’lim tajribasida savodxonlikni oshirishda «Multisensor yondashuv» tobora keng ommalashmoqda. Bu yondashuv ayniqsa disgrafiya va disleksiyaga moyilligi bor o‘quvchilar bilan

⁴ Pearson, P. D., & Gallagher, M. C. (1983). The Instruction of Reading Comprehension. *Contemporary Educational Psychology*

ishlashda kutilgan natijani beradi. Biroq, o'zbek tili agglutinatив til bo'lganligi sababli, uning morfemik tuzilishidan kelib chiqqan holda savodxonlikni oshirishning raqamli texnologiyalar bilan uyg'unlashgan yangi metodik tizimini yaratish masalasi hamon dolzarbligicha qolmoqda.

Metodologiya

Tadqiqotning metodologik asosi sifatida boshlang'ich sinf o'quvchilarining savodxonlik ko'nikmalarini rivojlantirishda qo'llaniladigan an'anaviy va innovatsion yondashuvlarning samaradorligini qiyosiy tahlil qilishga qaratilgan pedagogik eksperiment dizayni tanlab olindi. Tadqiqot jarayoni 2025-2026-o'quv yili davomida umumta'lim maktablarining boshlang'ich sinf o'quvchilari o'rtasida o'tkazilib, unda ishtirokchilar tasodifiy tanlash asosida nazorat va tajriba guruhlariga ajratildi. Metodologiya birinchi bosqichida o'quvchilarning dastlabki savodxonlik darajasi, xususan, o'qish ongliligi, imlo xatolari ustida ishlash ko'nikmasi va lug'at boyligi pre-test sinovlari hamda diagnostik diktantlar yordamida aniqlab olindi. Tajriba guruhida o'quv jarayoni «Skaffolding» strategiyasi va «Multisensorli yondashuv» tamoyillari asosida qayta tashkil etilib, darslarga grafik organayzerlar, mantiqiy-grammatik o'yinlar va vizual matn tahlili metodlari integratsiya qilindi. Nazorat guruhida esa mashg'ulotlar mavjud standart darsliklar va an'anaviy tushuntirish metodlari asosida davom ettirildi. Tadqiqot davomida o'quvchilarning o'zlashtirish dinamikasi pedagogik kuzatuv protokollari va oraliq nazorat ishlari orqali muntazam ravishda qayd etib borildi. Yakuniy bosqichda post-test natijalari matematik-statistik tahlil usullaridan foydalangan holda qiyoslanib, olingan miqdoriy ko'rsatkichlar o'quvchilarning ijodiy ishlari va matn bilan ishlash mahoratidagi sifat o'zgarishlari bilan umumlashtirildi, bu esa qo'llanilgan metodik tizimning statistik ishonchliligini baholash imkonini berdi. Tadqiqotning amaliy qismida savodxonlikni oshirishning samaradorligini ta'minlash maqsadida o'quv jarayoniga «Reading Apprenticeship» (O'qish shogirdligi) modeli tatbiq etildi, bunda o'qituvchi o'zining matn ustida ishlash strategiyasini o'quvchilarga «ovozli tafakkur» usuli orqali namoyish etib bordi. Yozuv

savodxonligini rivojlantirishda esa «Protsessual yozuv» yondashuvidan foydalanildi, bu metod an'anaviy diktantlardan farqli o'laroq, o'quvchining yozma nutqini rejalashtirish, qoralama yozish, tahrir qilish va yakuniy matnni shakllantirish bosqichlarini o'z ichiga oldi. O'quvchilarning lug'at boyligini tizimli oshirish uchun har bir darsda «So'zlar devori» vizual texnikasi qo'llanilib, unda yangi va imlosi qiyin bo'lgan so'zlar doimiy ko'rinadigan zonaga joylashtirildi, bu esa vizual xotira orqali savodxonlikni mustahkamlashga xizmat qildi. Shuningdek, o'quvchilarning matnni tushunish darajasini baholashda «Blooms Taxonomy» savollar iyerarxiyasidan foydalanildi, bunda nafaqat matndagi faktlarni eslab qolish, balki ularni tahlil qilish va baholashga qaratilgan savollar tizimi ishlab chiqildi. Ma'lumotlarni yig'ish jarayonida o'quvchilarning «Portfolio»si yuritilib, unda har bir bolaning o'quv yili boshidan oxirigacha yozgan ijodiy ishlari va diktantlaridagi xatolar dinamikasi qiyosiy o'rganildi. Tadqiqotning statistik ishonchliligini ta'minlash maqsadida, olingan natijalar guruhlararo farqni aniqlash imkonini beruvchi Student t-kriteriysi yordamida qayta ishlandi, bu esa tajriba natijasida yuzaga kelgan o'sish tasodifiy emas, balki qo'llanilgan metodikaning samarasi ekanligini ilmiy jihatdan tasdiqlash uchun xizmat qildi.

Natijalar

O'tkazilgan pedagogik eksperiment natijalari shuni ko'rsatdiki, tajriba guruhida qo'llanilgan innovatsion metodik tizim an'anaviy o'qitish usullariga nisbatan sezilarli darajada yuqori samaradorlikka ega. Tadqiqot yakunida olingan ma'lumotlar o'quvchilarning savodxonlik darajasi uchta asosiy mezon bo'yicha tahlil qilindi: o'qish ongliligi, imlo savodxonligi va lug'at boyligining faollashuvi.

Tajriba guruhi (TG) o'quvchilarining o'rtacha o'zlashtirish koeffitsiyenti nazorat guruhiga (NG) nisbatan sezilarli darajada o'sganligi aniqlandi. Quyidagi jadvalda pre-test va post-test natijalarining qiyosiy ko'rinishi aks etgan:

Ko'rsatkichlar (100% lik shkalada)	Nazorat guruhi (Post-test)	Tajriba guruhi (Post-test)	O'sish farqi (%)
O'qish ongliligi (matn tahlili)	58%	84%	+26%
Imlo savodxonligi (diktant)	62%	79%	+17%
Ijodiy yozish (bayon/insho)	45%	76%	+31%
Lug'at boyligidan foydalanish	52%	81%	+29%

«O'yinli imlo» va «Protessual yozuv» metodlari natijasida tajriba guruhida o'quvchilar tomonidan yo'l qo'yiladigan tipik xatolar soni kamaydi. Xususan, tovush va harf tushirib qoldirish holatlari 40% ga, tutuq belgisini noto'g'ri qo'llash 35% ga va so'zlarni bo'g'inlab ko'chirishdagi xatolar 50% ga qisqardi. Bu o'quvchilarda fonematik eshitish va vizual xotira uyg'unlashganini ko'rsatadi.

«Skaffolding» va grafik organayzerlar qo'llanilgan darslarda o'quvchilar matnning asosiy g'oyasini aniqlashda yuqori natija ko'rsatdilar. Nazorat guruhidagi o'quvchilarning 40% i matn mazmunini so'zlab berishda qiynalgan bo'lsa, tajriba guruhida bu ko'rsatkich atigi 12% ni tashkil etdi. Tajriba guruhidagi o'quvchilarning 74% i matndagi yashirin ma'nolarni (inferensiya) anglash darajasiga ko'tarildi.

Statistik tahlil (Student t-kriteriysi) natijasiga ko'ra, $p < 0.05$ qiymat qayd etildi, bu esa tajriba natijasida olingan o'sish ko'rsatkichlari statistik jihatdan ahamiyatli ekanligini va taklif etilgan metodika boshlang'ich sinf o'quvchilari savodxonligini oshirishda samarali vosita bo'lib xizmat qilishini tasdiqlaydi. Tadqiqotning ikkinchi bosqichida o'quvchilarning yozma nutq ko'nikmalari tahlil qilinganda, tajriba guruhida «ijodiy mustaqillik» koeffitsiyenti sezilarli darajada

oʻsgani kuzatildi. «Protessual yozuv» metodi tatbiq etilgan sinflarda oʻquvchilar oʻz fikrlarini mantiqiy izchillikda bayon etishda nazorat guruhiga nisbatan 31% yuqori koʻrsatkich qayd etdilar. Ayniqsa, matn tuzishda soʻzlar oʻrtasidagi bogʻlanish va sintaktik qurilmalarning xilma-xilligi tajriba guruhida 2,5 barobarga oshdi. Oʻqish tezligi va sifatining oʻzaro nisbati: Oʻquvchilarning oʻqish savodxonligi nafaqat tezlik (minutiga soʻzlar soni), balki onglilik darajasi bilan ham oʻlchandi. Tajriba guruhida oʻqish tezligi oʻrtacha 15-20 soʻzga koʻpaygan boʻlsa-da, eng muhim oʻzgarish matn mazmunini qayta hikoyalashda namoyon boʻldi. Nazorat guruhidagi oʻquvchilar matndagi faqat yuzaki faktlarni keltirgan boʻlsalar, tajriba guruhidagi oʻquvchilarning 68% i voqealarning sabab-oqibat bogʻlanishlarini tushuntirib bera oldilar. Oʻquv motivatsiyasi va psixologik tayyorgarlik: Savodxonlikni oshirishda «Geymifikatsiya» elementlarining qoʻllanilishi oʻquvchilarda ona tili darslariga nisbatan ijobiy munosabatni shakllantirdi. Tadqiqot yakunida oʻtkazilgan soʻrovnoma koʻra:

- Tajriba guruhidagi oʻquvchilarning 86% i diktant va insho yozish jarayonini «qiziqarli va zavqli» deb baholadi.
- Nazorat guruhida esa bu koʻrsatkich 34% ni tashkil etib, oʻquvchilarning aksariyati yozma ishlarni «murakkab va zerikarli» deb hisoblashda davom etgan.

Sifat tahlili shuni koʻrsatdiki, «Multisensor yondashuv» ayniqsa savod oʻzlashtirishda sustkashlikka yoʻl qoʻyayotgan oʻquvchilar uchun eng samarali «skaffolding» vazifasini oʻtadi. Ular harflarning grafik tasvirini sezgi organlari (qumga yozish, harflarni havoda chizish) orqali his qilishlari natijasida xotira turgʻunligi 45% ga yaxshilandi. Bu esa metodikaning nafaqat iqtidorli, balki oʻzlashtirishi qiyin boʻlgan bolalar uchun ham universal ekanligini tasdiqladi.

Muhokama

Tadqiqot natijasida olingan miqdoriy koʻrsatkichlar shuni tasdiqladiki, boshlangʻich sinflarda savodxonlikni oshirish strategiyasi faqatgina mexanik mashqlarga emas, balki kognitiv va motivatsion omillarga tayanishi lozim. Tajriba

guruhida o'qish ongliligining 26% ga oshishi P. David Pearsonning «Mas'uliyatni bosqichma-bosqich topshirish» modeli nafaqat xorijiy tillarda, balki o'zbek tili agglutinativ tuzilishida ham yuqori samaradorlik berishini isbotladi. Natijalarning muhim jihati shundaki, Multisensor yondashuv o'quvchilarda fonematik idrok va ortografik sezgirlikni uyg'unlashtirdi. An'anaviy darslarda o'quvchilar ko'pincha qoidalarini yodlaydilar, biroq amaliyotda ularni qo'llashda qiynaladilar. Bizning tadqiqotimizda qo'llanilgan vizual stimullar va kinestetik mashqlar axborotning «ishchi xotira»dan «uzoq muddatli xotira»ga o'tishini tezlashtirdi. Bu Maryanne Volfning o'qish nevrologiyasi haqidagi qarashlarini tasdiqlaydi: miya yangi so'zni qanchalik ko'p kanal (ko'rish, eshitish, sezish) orqali qabul qilsa, uni tanish va to'g'ri yozish tezligi shunchalik yuqori bo'ladi. Grafik organayzerlarning qo'llanilishi o'quvchilarda «metakognitiv ko'nikmalar»ning shakllanishiga olib keldi. O'quvchi matnni shunchaki o'qib chiqmasdan, uning tarkibiy qismlarini (boshlanishi, voqea rivoji, kulminatsiya, yechim) vizual sxemalarga joylashtirishi natijasida mantiqiy tafakkur rivojlandi. Bu esa, o'z navbatida, o'zbek maktablarida o'quvchilarning PIRLS va PISA xalqaro baholash dasturlaridagi past ko'rsatkichlariga sabab bo'layotgan «matnni tahlil qila olmaslik» muammosini hal etishda asosiy yechim bo'lishi mumkin. Muhokama qilinayotgan metodikaning yana bir ustunligi — o'quv motivatsiyasining transformatsiyasidir. Geymifikatsiya elementlari orqali «xato qilishdan qo'rqish» to'sig'i bartaraf etildi. O'quvchi diktant yozishni qiyin imtihon emas, balki qiziqarli lingvistik kashfiyot sifatida qabul qila boshladi. Biroq, shuni ta'kidlash lozimki, ushbu metodik tizim o'qituvchidan darsga tayyorgarlik ko'rish jarayonida ko'proq vaqt va ijodkorlikni talab etadi. Kelajakdagi tadqiqotlarda ushbu metodlarni raqamli o'quv platformalari bilan integratsiya qilish va o'qituvchilarning ish yuklamasini optimallashtirish masalalarini o'rganish maqsadga muvofiqdir. Tadqiqot natijalarining tahlili shuni ko'rsatadiki, savodxonlikni oshirishda faqatgina grammatik qoidalarini o'rgatish emas, balki «fonetik va grafik uyg'unlik» tamoyiliga tayanish kutilgan samarani beradi. Tajriba guruhidagi o'quvchilarning imlo xatolari 17% ga kamayishi, biz qo'llagan «Rangli imlo» metodikasining bevosita natijasidir.

Ushbu metodda soʻzning morfemik tarkibi (oʻzak va qoʻshimcha) turli ranglar bilan ajratib koʻrsatiladi, bu esa oʻzbek tili kabi agglutinatив tillarda soʻz yasalishi va oʻzgarishini vizual xotiraga muhrlashda yordam beradi. Shuningdek, muhokama jarayonida «Oʻqish tezligi va Oʻqish ongliligi» muvozanati tahlil qilindi. Tadqiqot shuni koʻrsatdiki, minutiga oʻqilgan soʻzlar sonini sunʼiy oshirish koʻpincha matn mazmunini yoʻqotishga olib keladi. Biz taklif etgan «Interfaol toʻxtashlar» metodi oʻquvchiga matnning maʼlum qismini oʻqigandan soʻng, keyingi voqealar rivojini taxmin qilish imkonini berdi. Bu jarayon oʻquvchini passiv axborot qabul qiluvchidan faol tadqiqotchiga aylantirdi, natijada matnning mantiqiy modelini qurish koʻnikmasi rivojlandi. Metodikaning yana bir muhim jihati — «Xatosiz yozish psixologiyasi» bilan bogʻliq. Anʼanaviy «qizil qalam» bilan xatolarni belgilash oʻquvchida yozishga nisbatan qoʻrquv va stressni uygʻotadi. Tajriba guruhida qoʻllanilgan «Yashil qalam» va oʻz-oʻzini tahrir qilish texnikasi oʻquvchilarda yozma nutqqa nisbatan emotsional toʻsiqlarni olib tashladi. Bu esa Lev Vigotskiyning «Muvaffaqiyat zonasi» tushunchasiga toʻliq mos keladi: oʻquvchi oʻzining ijobiy natijalarini koʻrgan sari, murakkabroq lingvistik topshiriqlarni bajarishga intiladi. Xulosa qilib aytganda, boshlangʻich sinf oʻquvchilarida savodxonlikni oshirish — bu kognitiv, lingvistik va psixologik jarayonlarning sintezidir. Tadqiqotimizda qoʻllanilgan metodlar majmuasi oʻquvchini shunchaki «savodli» qilish emas, balki unda «mustaqil oʻquvchi» va «ijodiy yozuvchi» koʻnikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi.

Xulosa

Boshlangʻich sinf oʻquvchilarida savodxonlik darajasini oshirish metodikasiga doir oʻtkazilgan mazkur tadqiqot shuni koʻrsatdiki, zamonaviy taʼlim sharoitida anʼanaviy oʻqitish usullari oʻquvchilarning funksional savodxonligini taʼminlashda yetarli boʻlmayapti. Pedagogik eksperiment natijalari shuni tasdiqladiki, dars jarayoniga multisensorli yondashuv, «skaffolding» strategiyalari va grafik organayzerlarning tizimli ravishda integratsiya qilinishi oʻquvchilarning akademik koʻrsatkichlarini sezilarli darajada yaxshilaydi. Xususan, tajriba guruhida

o'qish ongliligining 26 foizga va imlo savodxonligining 17 foizga oshishi taklif etilgan metodik modelning nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham yuqori samaradorlikka ega ekanligini isbotladi. Tadqiqotning eng muhim xulosalaridan biri shuki, savodxonlikni oshirishda vizualizatsiya va geymifikatsiya elementlarining qo'llanilishi o'quvchilarda yozma nutqqa bo'lgan psixologik to'siqlarni bartaraf etib, ichki motivatsiyani uyg'otadi. Bu esa o'quvchilarning kelajakda PIRLS va PISA kabi xalqaro baholash dasturlari talablariga mos keladigan tanqidiy tafakkur va matn tahlili ko'nikmalarini shakllantirishda fundamental poydevor bo'lib xizmat qiladi. Amaliyotchi o'qituvchilar uchun ishlab chiqilgan tavsiyalar, jumladan, «yashil qalam» tamoyili va kontekstual ta'lim yondashuvi, boshlang'ich ta'lim sifatini yangi bosqichga olib chiqishda muhim metodik tayanch bo'la oladi. Yakuniy natijalar shuni ko'rsatadiki, savodxonlikni oshirish jarayoni kognitiv, emotsional va lingvistik omillarning sintezi sifatida tashkil etilgandagina, har bir o'quvchining intellektual salohiyatini to'liq ro'yobga chiqarish imkonini beradi. Tadqiqotning istiqbolli xulosalari shuni ko'rsatadiki, boshlang'ich sinf o'quvchilarida savodxonlikni oshirish strategiyasi faqatgina bugungi kun natijalari bilan cheklanib qolmasdan, balki o'quvchining kelgusi bosqichlardagi o'z-o'zini rivojlantirish qobiliyatiga yo'naltirilishi lozim. Metodik tajribalarimiz asnosida aniqlanganidek, savodxonlik darajasi yuqori bo'lgan o'quvchilarda nafaqat ona tili, balki matematika va tabiiy fanlarni o'zlashtirish koeffitsiyenti ham nazorat guruhiga nisbatan 18-20 foizga yuqori ekanligi kuzatildi. Bu esa savodxonlikning barcha fanlararo integratsiyani ta'minlovchi «metakompetensiya» ekanligini tasdiqlaydi. Shuningdek, ota-onalar va o'qituvchilarning hamkorlikdagi «Oilaviy mutolaa» modelini darsdan tashqari faoliyatga tatbiq etish, o'quvchilarning so'z boyligini boyitishda eng barqaror omil bo'lib xizmat qiladi. Raqamli davr talablaridan kelib chiqib, kelajakdagi tadqiqot yo'nalishlarini boshlang'ich sinf darsliklarining interfaol multimedia ilovalarini yaratish va ularni savodxonlikni oshirishning o'yinli algoritmlari bilan boyitishga qaratish lozim deb hisoblaymiz. Yakuniy xulosa sifatida shuni ta'kidlash joizki, taklif etilgan innovatsion metodik model o'quvchini passiv bilim oluvchidan faol

ijodkorga aylantirish orqali mamlakatimiz ta'lim tizimining xalqaro baholash mezonlaridagi nufuzini oshirishda muhim poydevor bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Ainscow, M. (2016). *Collaboration as a strategy for improving schools*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315668161>
2. Allington, R. L., & Cunningham, P. M. (2015). *Schools That Work: Where All Children Read and Write* (3rd ed.). Pearson.
3. Bakiyeva, H. (2021). *Boshlang'ich sinflarda ona tili o'qitish metodikasi*. Cho'lpon nomidagi NMIU.
4. Graham, S., & Perin, D. (2007). *Writing Next: Effective strategies to improve writing of adolescents in middle and high schools*. Alliance for Excellent Education. <https://www.carnegie.org/publications/writing-next/>
5. Pearson, P. D., & Gallagher, M. C. (1983). The Instruction of Reading Comprehension. *Contemporary Educational Psychology*, 8(3), 317-344. [https://doi.org/10.1016/0361-476X\(83\)90019-X](https://doi.org/10.1016/0361-476X(83)90019-X)
6. PIRLS 2021 Assessment Framework. (2021). *International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA)*. <https://pirls2021.org/framework/>
7. Qosimova, K., & Matchonov, S. (2022). *Ona tili o'qitish metodikasi*. Nosir nashriyoti.
8. Safarova, R. (2019). *Boshlang'ich ta'limda integratsiyalashgan darslarni tashkil etish metodikasi*. O'qituvchi.
9. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Harvard University Press.
10. Wolf, M. (2007). *Proust and the Squid: The Story and Science of the Reading Brain*. Harper Perennial.
11. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining Qarori. (2020). *Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida milliy o'quv dasturini joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida*. <https://lex.uz/docs/5211244>